

Páskándi Géza

Ézagh történetei

Az ifjúságról

Ézagghoz jöttek fiatalok: lányok, fiúk. Mindig is mondta: a „régí” és az „új” örökös küzdelmét nem lehet pusztán „nemzedékekben” elbeszélni. Vannak maradi ifjak és változásra szomjas korosak. Vannak tüzesvérű vének és halidegzetű fiatalok. Szép öregek és rusnya csikó-korúak. E világot ekképpen keresztezni kell, akár a híres kertészek szokták. Az ifjúságban is van vénség, s a vénségben is van ifjúság. Művelt serdülők és tudatlan aggastyánok éppúgy akadnak, mint okos bácsikák és butuska kisasszonyok. Ézagh számára meghalt az ifjúság! De meghalt a vénség is! Csak elkeveredve érezte az igazi világot, az agg Dávid királyt nagyon szerethették a szakállát simogató szüzek. Az idő e végtelen szakáll – mindig is simogatni fogják a friss-kezüek. Az ifjú test öleli az idős tapasztalatot. Az ösztön a tudatot. A test a lelket. Szétszakíthatatlanul. Egy nap szép leány jött Ézagh házába. Ezekről faggatta a bölcset.

– Nézd – szólott Ézagh –, ösmered a félvad törzsek szokásait. Az öregeket valamilyen módon elpusztítják, mert maguknak is alig van betevőjük. E vének megadással túriksorsukat. Nemigen kedvelem a szofisztikát, ám olykor, ha rávilágít valamire – nem árt. Miért pusztítják el a véneket a fiatalabbak? Mert terhesek számukra. S épp ezért veszélyesek. Ám a veszély csigázó, tehát végül is a terhesség, legyen akár unalom, vagy napi gond – mindenképpen az öregekre irányítja a figyelmet. Az öregét már csak azért is megbámuljuk, mert majd mi is ilyenekké válunk. A kíváncsiság fűti mozdulatunkat. Ugyanakkor tartunk is tőlük. Mert sokat láttak, tapasztaltak. Ám nem kell félni az öregektől, sem az öregségtől, mindig lesznek öregkedelő fiatalok. Amikor e vadak megölik a vént – még sokáig gondolnak rájuk. Lehet, ez még nem büntudat (náluk), ám afelé vezet. Lehet, egyszerűen csak az jut eszükbe: ők is éhesség és vadállatok martalékául válnak egyszer az őserdő mélyén. Ám lehet, hogy egyszerűen csak az unoka juttatja eszükbe, aki néhány hónapig még emlegeti az öregeket: hiányzik, hogy fura játékszereket faragjon nekik, aki játsszék velük. Mindenképpen hiánytámad. Abban a társadalomban, ahol az öregek kérdése megoldódik – jó úton van a fiatalok sorsa is. Gondolj arra: milyen rossz lenne, ha öregasszony létedre utálnának a fiatalok. Joggal szóljuk meg az előítéleteket, sőt tusakodunk ellenük. Sem színéért, sem vallásáért, sem pedig nyelvéért-kultúrájáért nem szabad megvetnünk senkit. Hát vajon öregségéért? Vagy fiatalságáért? Ez nem előítélet vajon? Sőt, ugyanolyan bűnössé válhat, mint a többi. A fiatal és az öreg egyesüléséből születik az eleven tapasztalat, hisz az ifjú eleven és a vén – tapasztalt. A tüzes vénség és a higgadt ifjúság keresztezése ismét csak jót szülhet. Halál az ifjúságra! Halál a vénségre! – fejezte be tréfásan Ézagh.

A leány, lehet, valamit félreértett, mert ezt kérdezte:

– De az öregek megtapintása más érzést okoz, mint a fiatalok megérintése.

Ézagh elmosolyodott.

– Az öreg fa kérge érdekesebb, mint a csemetéé. Ha viszket a tenyered, melyikhez dörgölöd inkább? Valami hiányból kell kiindulni mindig. Értékes az, ami nekem hiányzik, amire szükségem lenne és nincs, vagy ami van, és olyan dolgokra tudom beváltani, elcserélni, amelyekre szintén szükségem van.

A leány ezen elgondolkodott s így szólt:

– Hát az irtózás?

– Irtózol attól, ami utálatosnak látszó. Itt van egy béka. A béka csak egy másik békának szép és a meseírónak, no meg az állattanásznak. De már egy levelibéka egészen kedves, pedig ő is béka. Ám nem varangyos. Mondjuk a levelibéka ugyanolyan koros, mint a varangyos. Mégis az egyiket szívesen megsimogatod, a másikat nem. Az öregek sem egyformák. A tudós még a varangyos békát is kedvel megtapintja, mert *egyirányú szenvedélye* (egyirányúsított) túllendíti a rútság tátongó szakadékja felett. Én mondom, igen sokszor az ifjúság alig több mint a paradicsommadár gyönyörű tollazata. Ha lekopasztanád – alig lenne szebb, mint a béka. Sőt: a kopasztott paradicsommadár, mert meghökkent – el is riaszt: milyen szép volt tolldíszében s milyen rút most. Túl nagy a kontraszt. Viszont, ha egy öreg roppant rútúnak tűnik – ezután, ha megismerésére kapsz kedvet –, ennél már csak kellemesebb meglepetéssel szolgálhat. Mindent feledni kell ilyenkor, csak egyet nem: a megismerés szomjúságát. És ez a szomjúság behunytt szemű.

– Tehát a kíváncsiságot nem.

– Gyermekeken így is lehet nevezni.

– Vajon nem a cukrosbácsi filozófiája ez?

Ézagh meglepődött, hiszen bármennyire is élénken ecsetelte gondolatait – ilyesmi esze ágában sem volt. (Ezek szerint a lánynak igen.)

– Most, hogy mondod, szavaimat valóban így is lehetne értelmezni. Ez azonban nem arról árulkodik, hogy én mit mondtam, vagy akartam, hanem hogy te magad sokat gondoltál ilyesmire. Ami pedig a cukrosbácsi-filozófiát illeti, arról hadd mondok el egy képzetársításomat. Nemrég lementem a városba és a múzeumban sokáig bámultam egy régi inga-szerkezetet. Aztán a múzeum töprengő félhomályából kijöttem a napfényre. Nem messze innen játszótér volt. Ott egy kislány hintázott éppen. S ekkor eszembe jutott, hogy a hinta tulajdonképpen egy inga, csak éppen cukrosbácsinak van öltözve. Mert az inga egy vastörvényt fejez ki mozgásával. Ez a törvény lehet ijesztő, ha belegondolunk, ám a kislány egyáltalán nem gondol bele – így hát önfeledten élvezi. A törvény, az inga törvénye hintának, tehát cukrosbácsinak öltözik – így édesgeti magához a kicsinyeket. Elismerem, bizzar, sőt groteszk asszociáció ez, ám el kellett mondanom, hogy megértsd: a gyermek öntudatlanul kíváncsi az inga törvényére, mert kellemes bódulatot ad, noha legelőször félt ráülni. Azt élvezni benne, hogy csak néhányszor lendíti meg és a hinta még sokáig hálás: hintáztatja akkor is, amikor már nem hajtja. Ez emlékezteti arra, amikor apja – vagy anyja hőcögtette, vagy ringatta az ölében, a térdén. Emlékeztet a bölcső mozgására is. Ám itt már neki is van némi munkája, ő lendíti meg, vagy előbb az apja, ám azután ő is, tehát a saját erőfeszítésének sikerét is élvezi. Lám csak, milyen sokról árulkodik ez a hinta. Ha akarom: minden törvény, amely játékos formába öltözik, inkognitóban jár – efféle cukrosbácsi módszerrel él. Milyen borzalmas a lejtő törvénye, ha egy hatalmas lavina zúdul alá. Ám milyen kellemes, ha én képzelem magam hólavínának és a játszótér csúszdáján alásiklom. Pedig ugyanaz a törvény érvényesül – kicsinyben, saját gyermeki testemre adagoltan. A világ sokszor feloldja, játékosossá teszi a törvényeket, amelyek nagy adagban halálosak lennének. Egy csepp méreg a pohár vízben halálos. Ám ugyanez elosztva száz-kétszáz liter vízben nem az, hozzátevé, hogy hónapokig isszuk meg. Tehát az egyszeri, tömény hatóerő szét van húzva térben (a vízben) és időben (nem azonnal s

egyből, hanem sokáig isszuk). Az ember egész létezése arra indul, hogy adagolhatóvá tegye a halálos dózisu világot. A tömény, a sűrített erőket feloldja, és emészthetővé tegye. Széthúzza az időben, térben, mert így ereje gyengül. A mérget végül is táplálékká, amely élni segít és túlél. Ha tehát tanaim cukrosbácsi-tanok – ezt is a világtól tanultam, az emberiségtől.

A lány zavartan hallgatott.

– Tehát Zsuzsanna ne ijedjen meg, ha a vének kilesik fürdőzését?

Ézagh rábólintott.

– Miért is ijedne meg: A szegénytől? Hiszen szép, ifjú a teste. A szegyen különben is megelőző. Önvédelem. Szégyellek valamit, mert sose tettem hasonlót, vagy már tettem s kinevettek érte. A szégyenérzet a nevetségességtől való félelem szülötte. Tehát az apróbb hibákon, vétkeken hallatott nevetés alakítja ki. Aki megöl egy embert – nem szégyenkezik, hanem fél. Amikor tehát ismét olyan helyzetbe kerül, hogy öljön, nem szégyenből nem teszi, hanem félelemből, megdondolásból stb. A szegyen tehát az enyhe félelem, vagy az enyhébb félelem. A szegyen a hiúságot bünteti elsősorban, a halálos bünt soha. Nos: Zsuzsanna attól fél, hogy valami kis testi hibáját kilesik, vagy attól, hogy kiderül: éppen olyan teste van, mint bárkinek, tehát nincs benne semmi különleges, vagy: ruhában sokkal jobban mutatott. Zsuzsanna szégyene csak ezekből táplálkozhat. Szégyene az apró, az enyhe leleplezéstől fél, szégyenérzete általában ezt akarja kikerülni. A lány vagy a fiú, ki önmagához nyúl kéjes érzésért, annyit már tud vagy sejt, hogy ezt önmagával teszi, tehát másnak nem vét vele, így büntetése a világ részéről nem lehet. Nem a másét vette el, nem mást bántalmazott, nem másról mondott hazugságot. De önmagának hazudott s önmagáról másnak. Önmagának hazudott, mert ez mégsem igazi kéj. Magáról hazudott másnak: úgy viselkedik, mint akit nem érdekelt a testi szerelem, vagy mint aki a természetesebb utat járja. Az önmagunkról való hazugság, az önmagunk becsapása mindig szégyenérzetet szül, mert a világ felé lelepleződünk, nevetségessé válunk. A látszat-keltés és a valóság ellentmondása mindig komikus, ha nem halálos kimenetelű másra, másokra nézve. Ha önmagunkra halálos: tragikomikus. Miért rettenne meg tehát Zsuzsanna a vének szemétől, ha meztelenül is van olyan szép, mint felöltözve, sőt: szebb, talán a szülő szemek jutnak eszébe? Meglehet. A szülői szempár elfordul a növegyermek testétől, mert ősi bünt kíván kikerülni. A vérfertőzés korszakait. (Ez nyilván, nem minden családban egyformán zajlik.) Amikor az apa azt mondja gyermekének: fordulj el, öltözzön – ezzel megtanítja, hogy majd ő is félrevonuljon öltözködni. A fürdőzésnél még inkább. A szülő többek között ki akarja kerülni a kérdezősködést is: „ez neked miért ilyen?” Mert nem kívánja idő előtt beavatni a nemiség titkaiba. Hogy ez mennyire és meddig jó, más kérdés. Itt csak az a fontos, mitől van a szegyen. Ugyanakkor: gyermekkorunkban megésem, hogy másokat kilestünk vetkezés, öltözködés stb. közben. Ha rajtacsiptek, ránk szóltak: nem szégyelled magad. Nevet is kapott a szegyen. Ám, ha nem fogtak fülön, akkor is éreztük, hogy valami tiltott, valami tilos dolgot cselekszünk. Hogy miért? Mert 1./ akkor a függőnyt nem húzták volna el, ha azt akarják, hogy más is lássa őket – a függőnyt nem húzzák össze, 2./ akkor őt is behívták volna, mint amikor segíteni kell, vagy ahhoz az ebédhez invitálják. Tehát: a másik rejtkezése figyelmeztet arra, hogy titkát nem akarja kiadni, ha viszont kilesem, pusztán kíváncsiságból, ez valamilyen formában a szegyenemhez vezet. Érdekes, hogyha rendőr létemre lesem ki, hallgatom ki mások beszédét, cselekedeteit – nincs szégyenérzetem, hiszen egy magasabb, közösségi cél érdekében teszem. Ugyanígy, ha rabló vagyok s leskelődöm, szintén hiányzik a szégyenérzet, mert cselekedetem valami súlyosabb következményű dologhoz vezető út. A kulcslyuknál hallgatódzó betörőnek csak a komédiában mondhatja a rajtacsipő: Nem szégyelled magad, hát illik hallgatózni? Az illem tehát éppúgy az enyhébb lelepleződések megelőzője, a sejtelmesség önzője, mint a pironkodás. Hiszen a szégyennek van egy megelőző feladata: ez a szemérmes magatartásban, a tapintatosságban vagy finom tartózkodásban nyilvánul meg. Van aztán a „tettenérés”, a lelepleződés utáni szégyenérzet. Amikor tehát végig szegyenről beszéltünk, ezt a legtágabb értelemben használtam, olyanként, mint aminek megelőző szakasza: a szemérmesség, a titokörzés. A szemérmesség a született természetes illem, vagy fordítva: az illem a kiművelt, a mesterséges úton belénk nevelt, vagy kiművelt, kipallérozott szemérem-érzés. Ám menjünk tovább: netán irigységből indulna föl Zsuzsanna? Irigy, hogy mások láthatják? Ez az érzés alantas. Vagy talán gögből: e szemek nem méltók, hogy őt lássák. Emlékezz csak, Artemisz megbüntette Aktaiont a görög mítoszban, mert hogy kileste fürdőzését. Szarvassá változtatta. „Felszarvazta.” Érdekes, hogy a szarv és a nemiség, a titok sokszor találkozik szellemvilágunkban. Nemcsak azért, mert a szatíroknak szarvuk van, nemcsak, mert a szarv phallikus jelkép, és mert a papok annak idején kecskeszarvval szűztelenítettek lányokat, hanem azért is, mert a szarv egyszerre látható és láthatatlan. Az idegen egyből látja fejemen, én viszont nem látom. Komikus, mert éppen ő nem látja, aki hordja. Számára titok, amit visel, én viszont fölényes vagyok, mert könnyedén észreveszem. Az ördögnek szarva van, nemcsak mert félállati származására figyelmeztet ez, tehát az alantas ösztönökre, hanem szellemi alacsonyabb rendűségét is jól példázhatja ez az ábrázolásmód. Ő maga sem ismeri eléggé önmagát, tehát nem igazán tudatos lény. Az ördög a fél-titok képviselője, ezért ez az ábrázolás groteszk. Félig ismerjük titkát (állati eredetű), félig nem: hatalma van. Vajon – ezen kívül – mitől rettenhet meg még Zsuzsanna? A vének gondolataitól, véleményétől, ítéleteitől. Most azt gondolják rólam, hogy „ilyen és ilyen vagyok”. Ez feszélyezi. Ám gondoljuk csak el, mekkora szabadság, mekkora öröm az Zsuzsannának, ha megérzi: ezek a temérdek szép nőt látott szemek – most őt csodálják, tehát ő némiképp valamennyi szépség fölé kerül. Hiszen, ha egy suhanc szeme lesné őket – ez nem lenne rangot adó pillantás. A suhancnak nincs kívül összehasonlítania Zsuzsannát, legalábbis alig. Az igazi győzelem Zsuzsannának az, hogy a legkritikusabb szemek is elismerik. Ez fölhevíti s arra indítja: hálás legyen.

A leány csak nézte Ézaghot. Később tűnődve kérdezte meg a bölcset.

– Ám a vének csodálata, mégiscsak hamisnak tűnhet Zsuzsanna számára. Hiszen a vének már nem válogathatnak annyi szép leány közül, mint a fiatalok. Számukra egy csúnyácska leány is szép, hiszen ezek nem annyira kapósak, nem annyira „kelendők”, ezért a véneket is elfogadják.

– Ha nincs ló, jó a szamár is alapon – vetette közbe Ézagh. – Értem. Hacsak nem nézzük meg más oldalról is a kérdést. Egy hatalmas termetű férfi csak lóra, s pláne magas lóra ülhet. Egy aprócska termetű viszont, nemcsak azért, hogy ne váljék nevetségessé, hanem azért is, mert biztonságosabban ül a nyeregben a számaron, így érzi kitűnően magát. A hatalmas férfi a csacsin egy tapodtat sem tudna haladni, lelógna a lába. A báméskodók a hasukat fognák. Ezenkívül a szamár nagyon rokonszenves állat és minden ellenkező híresztelés ellenére – eszes is. Tehát ki-ki ott keresse boldogulását, ahol megleli: a nagytermetű a lovon, az apróka a számaron. Illőt illővel párosítsunk, bárhol is leled meg. Ott boldogulj és úgy, ahogy tudsz, feltéve, hogy másoknak nem okozol szenvedést, sőt örömet viszel ajándékba. Meg aztán, éppen te vagy a példa, a te szépséged, hogy én most éppen nem szamarat választottam.

– Én sem – így a leány halkan.

Ez felébresztette Ézagh háláját is, most már neki kellett lerónia.

Később a lány azt mondta:

– Hálás vagyok, hogy nemrég azt mondtad: te nem a szamarat választottad.

S ezután már ő kezdeményezte a hálát.

Később Ézagh azon tűnődött: a hála nemcsak terhes kötelesség lehet, ám a legjobb ízű, gyönyörű jogosság.

A visszhangváró ember

– Nem vetted még észre, szólott hozzám Ézagh, hogy vannak emberek, aki elegendők önmaguk számára, mások pedig kínlódnak, ha nem kapnak visszhangot gondolataikra, tetteikre. Az előbbieket démonikusnak, megvetőnek, a fenség gyermekei. Sőt, mintha nem is anya szülte volna őket. Kódósítik még származásukat is. Hajlamosak azt hinni, mint az ifjonti vagy éppen primitív népek, hogy ők korántsem holmi mezaliansz, tehát rangon aluli frigyből jöttek világra, hanem méltók párosodásából. Az ilyen férfiak s nők hajlamosak arra (akár a népek is), hogy születésükben égi jelt, isten ujját véljék. Mintha maga isten bábáskodna a gyermekágy mellett, mintha a Szent Fenség fűrészténe valami égi teknőben, s bölcsőjüket is csodálatos szörnyetegek ringatnák. Altatódaluk himnusz, de legalábbis mennyei óda, kurta ingecskéjük sárgája pedig felséges nektár. Ez egyszerre vall a képzelet szegénységére és kellő ostobaságra. Ugyanis csak ezt az egyet tudják elképzelni, s mivel minden egyoldalúság észbeli korlátoltság – így balgák is. E megvetés, fölény egyben önvédelmük is.

A visszhangváró ember viszont önvédelmét épp azáltal szervezi, hogy hasonlítani akar másokra: amit ő mond, hallja vissza másoktól is, s a másokét ő is visszhangozza. Ő hasonlítani akar, míg a démonikus mindenekelőtt különbözni. (Erről mind Szókratész, mind Hegel s Kierkegaard és mások mindenfélét állítottak: a démonikusságot egyébre vezették vissza s nem önvédelem-formaként elemezték. Akár az iróniát sem.) Az irónia ugyanis semmi más, mint a legtávolságtartóbb – tartózkodóbb – fölény: az istenek s királyok humora. A *humor királynője: irónia*. A méltók kacagása a méltókon, így nem is lehet az, hogy méltóságos, nemes úr hahotázzon a másik méltóságon. Ez árulkodó volna. Ám a király sem kacaghat teli szájjal a kolduson, mert az méltatlan ahhoz, hogy a királyt ily köznapinak lássa, *röhögő halandónak*. Az iróniát az egyenrangúak, vagy az elsők az egyenlők között használják, vagy a rangrejtett nagyok, kicsinek álcázott nagyok, királyok, hercegek iránt, netán istenek egymás között, vagy a császár burkolja fölényét, midőn istenről beszél. E tartózkodó fölény, e leplezett fölény világos, tiszta önvédelem. Az irónia metsző, ha az ellenfelek erősek, játékos, ha az ellenfél kisebb, de mégis méltó. Midőn azt mondják: ágyúval nem lövünk verébre – valójában az irónia egyik elvét fogalmazzák meg. Ha valaki a tudását leplezi s tudatlanságnak tünteti fel, ez csupán az irónia nyersebb formája. Ha a tudóstól megkérdezik: mennyi kétszer kettő, s azt feleli: hát, ha jól számolom, lehet vagy négy – ez nyilvánvaló irónia, amit a másiknak éreznie kell. Ám itt az történik, hogy a kérdező egy könnyű kérdéssel akarta megalázni a tudóst, a tudós e kérdés könnyűségét méltatlannak tartotta, ezért visszavág, s úgy tesz, mintha valóban nehéz kérdés volna. Vagyis: öniróniát használ, amivel a másikat megelőzi. Ha én gúnyolom magamat – a velem gúnyolódo alól a talajt kihúzom. ő csak Második lehet, márpedig az Első Elve mindenütt ott van szellemben s történelemben. Az iróniát is, mint mindent, ami emberi viselkedés, tehát a szellemet is – a veszélyhez, veszélyérzetből kell levezetni. *Periklista*, tehát *veszélyközpontú* elemzéssel.

A démonikus tehát nem-visszhangváró és elsősorban ironikus ember. A visszhangváró viszont inkább a humor nyíltabb formáit szereti: amikor a fölény világos, átlátszó. Ha egy hatalmas testű ember orra bukik – ezen nevet a visszhangváró, mert egyből átlátja az ellentétet: a nagy test félelmetessége vagy épp fensége és az esés – mint büntetés, mert ennek fogja föl – kisszerűsége között. Örvend, hogy egy nagyobb erő – vagyis az egyensúlyvesztés és a gravitáció összefogtak, egy felső törvény megleckéztette a Nagyot, a nagyvonalút, s kisszerűvé, köznapivá tette a fenségest vagy annak mutatkozót. Esetleg szerepjátszó.

Az *állatoknál* inkább a humor játékosabb formáit lehet tetten érni: a nagy kutya eljátszik kölykével vagy egy kisebb kutyával. Ilyenkor körmét behúzza, fogaival gyöngéden harapdál, s ha pofozza, erejét visszafogja. Vagyis betartja a méltót a méltóhoz törvényét. Erősen az erőset, gyöngédebben a gyöngét. Ami ugyanis nem veszélyes reánézve. Ám a gazdáját is gyöngéden harapdálja, ha az játszik vele, mert bár a gazda erősebb – de megszokta, hogy alapjában jó hozzá, bízik, számára nem veszélyes. Így a kétméteres gazdának ugyanaz az enyhe harapdálás jár, ami a kicsi kölyökkutyának. *A nagy iránt is lehet bizalom. Tehát – s ez erősen megalapozottá is válhat –, ha soha vagy csak nagyon ritkán tapasztaljuk a bizalmat megrontó tényezőket*. Ez így van az emberek, a népek világában is.

A *bizalom* tehát éppoly fontos önvédő tulajdonsága az élőlénynek, mint a tartózkodás vagy gyanakvás. (A vakgyanakvás, az előítélet viszont önveszélyes, sőt gyakran közveszélyes is.) E kettő – bizalom s gyanakvás – egyensúlyban kell, hogy legyen, különben veszélybe sodródunk. Ha mindenkiben mindig megbízunk, hiszékenyek vagyunk, könnyen kipusztulunk, mint a túlságosan jámbor állatok és fordítva: ha nagyon gyanakvók vagyunk, egyre kisebb a létezési terünk, mindentől félünk, így számunk egyre csappanni fog.

A démonikus humor (irónia) inkább bizalmatlan. A visszhangváró ember humora reménytelen, derülátó. Az irónia nem kívánja megosztani rejtett fölényét annyi emberrel, ám a visszhangváró ember nyílt, hangos humora sok-sok társat keres. Minél többen kacagnak rajta, annál jobban nevet ő is, mert úgy érzi: amazok visszhangja csak újabb bizonyíték a *közös fölényre*. A démonikus fölény viszont nem szeret osztotni, csak kevesekkel.

A cselszövők mindig inkább az iróniát használják, mert így is fenntartják *inkognitójukat* (itt viselkedésük áruháját kell ezen érteni).

A démonikus úgy nevet, hogy egyetlen foga sem látszik. Így persze foghijassága sem. Befelé nevet. A másik (a visszhangváró) kifelé. Ő nem szégyelli, hogy néhány foga hiányzik, műfogait sem leplezi, torkának cafatait sem. A démonikus öröme nő, ha érzi, ez főként neki öröm s még néhánynak (a keveseknek), ezáltal érzi, hogy különb, többre hivatott, ő Más. A visszhangváró annál boldogabb, minél többen nevetnek körülötte azon, amin ő is nevet. A szövetséget akarja, egyedül nem érzi magát erősnek.

Bár vannak inkább démonikus és inkább visszhangváró emberek, *tiszta* alakjukban igen ritkák: keverednek. A démonikus uralkodik, ám van benne visszhangváró is, és ez különösen akkor derül ki, ha egyenrangúak (a kevesek) körében van: ott is hajlamos hangosan kacagni. Míg a visszhangváró is hajlamos néha tartózkodóan mosolyogni, ha egészen idegenek között van. Nem adja ki magát, nem szolgáltatja ki kedélyét az ismeretlennek. Így tehát a humor milyensége szorosan összefügg az ismeretelmélettel, nemcsak az esztétikával. A Titokhoz való viszonyal. Az irónia titkos humor. A játékos, a bohó humor pedig vállalt, nyílt – közösségre áhító. Társakat inkább toborzó. A démonikus legfőbb értő barátot akar, a visszhangváró népes családot, társaságot.

A külső visszhang megerősíti ez utóbbit, míg a másik belső visszhangra vágyik, amely által magát Kiválasztottnak vagy épp valamiféle megváltónak képzelheti. Ő a Ritka, az „unikum“, míg a másikat „sokszorosítás“-nak fogja fel. Csak kizrészt joggal, de nem egészen alaptalanul.

Egy démonikus magyar költő, ki csak a dühös vagy épp diabolikus iróniát ösmeri: Ady. Egy visszhangváró: Petőfi.

Ez egyben stílusukat is meghatározza. Hisz a stílus benső viselkedésük külsőségesülése. Ebbe a társadalom is beleszól, ám legalább ily mértékben az élettrajzi-biológiai öröklöttségek is. Az arisztokrata és demokrata antonima-pár (végtelen ellentét) nem egészen fejezi ki ezt a különbséget. Ugyanis az arisztokrata azáltal, hogy elegendő önmagának, tartózkodik – nem kívánja, hogy megértsük őt, tehát tőle függetlenül is létezhetünk. A demokrata viszont éppen, mert mindenki kedvére kíván tenni, elvárja, hogy mellé szegődjenek s egyetértsenek vele, sőt megértsék. Arisztokrata a legritkábban fanatizálhat tömegeket, míg a demokrata gyakran (legyen az, szektás vallásos demokrata).

Egy nagyvonalúan elvont festmény, melyet némi arisztokratizmussal szokás vádolni, valójában megengedi, hogy azt társítsuk hozzá, amit akarunk, tehát szabadságot ad. Míg egy naturalista festmény, amelyen minden ránc kidolgozott, diktálja, hogy semmivel se helyettesíthessük be azt, amit ő részletesen lerajzolt. Vagyis: kényszerít, hogy minden részletében azt és úgy lássuk, ahogyan ő.

Ezért kell csinján bánnunk e jelzőkkel, valahányszor szóba kerülnek. A rész-igazságokat ne emeljük teljes, kerek és csalhatatlan igazságokká, melyek minden időben, helyzetben s minden ember-közösségben egyformán érvényesek.

Majd így fejezte be Ézagh:

– Hogy egy társaságban melyik ad több szabadságot nekem: egy arisztokratikus (démonikus) vagy egy demokratikus (visszhangváró), azt nem mindig könnyű eldönteni. Gyakran a kis alma és a nagy alma dilemmájához jutunk. Ez pedig így hangzik: két barát előtt két alma a tálon. Egy kicsi alma és egy nagy. Az első barát kínálja a másodikat: vegyen elsőnek. Az el is veszi a nagyobbat. Erre az első barát szemrehányást tesz: ez hát a te barátságod, elveszed a nagyobbik almát? Mire a második: – Te, ha elsőül választottál volna, melyiket veszed el? – Én a kisebbet. Mire a második: – Tehát nekem így is a nagyobbik jutott volna. Ha viszont te a nagyobbat veszed el: nem szólhatsz meg, hiszen úgy tettem, ahogyan te is cselekedtél volna.

Páskándi Géza „Ézagh történetei”

Páskándi Géza *A szörmyszülött* című kötete 1985-ben jelent meg, a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában, szerkesztője Domokos Mátvás volt. A könyv utolsó négy története Ézagh-történet.

Ez a – csupán részben kitalált – bölcs nagyon közel állt a szerzőhöz. *Ghéza* eklektikus ember volt, sok és sokféle emberrel találkozott, beszélgetéseinek, sőt olykor indulatos vitáinak ezerféle témája volt. Az íróasztal mellett sok beszélgetést „ézaghosított”, így 1995-ben, halála után egy kötetnyi történetet leltem meg. Mintha naplószerűen írta volna. Szokása volt, hogy minden év első napjaiban készítsen úgynevezett munkatervet, nos az utolsó öt év mindegyikében mint folyamatosan megírandó szerepelt Ézagh.

Ki is Ézagh? Bemutatom őt, a szerzőt idézve.

„Ézagh, a keleti bölcs, fönt élt az irdatlan Zöld Hegyen, a hidakon, a Legszebb Kék Folyamon is túl. Ézagh nem volt sem ifjú, sem öreg: ifjúnak túlságosan bölcs volt, öregnek túlon túl eleven. Ézagh nem volt se rút, se szép: rútnak túl sugárzó-szellemes, szépnek túl-túl lehuny szemű volt. Háza Kisvalakik Nagyvalakik, Apró Senkik, Böhöm Senkik és szegény megtévedt halandók, esendő párák zarándokhelye gyakorta volt. Tanácsért, okos szóért jöttek Ézagh tomácára.(...)”

Akik eddig olvasták, dicsérték, vagy csupán bölcsködésnek tartották, mások nagyon szerették és többször elolvasták, de volt olyan is, aki közepszerű írásoknak tartotta. Kerek a világ. Egy biztos, Páskándi szerette ezeket az írásait.

Szeretettel ajánlom őket én is!

Páskándiné Sebők Anna